

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Preturile

Entru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl. și 6 luni 3 fl. 60 cr., dusu la casa și 1 fl. mai multu pe anu; — trimisul la post'a în laintrulu monarchiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străintate pe 1 anu 10 fl. și 22 franci, pe 6 luni 5 fl. și 1 franc; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Orice inserate, se plătescu pe serie s'eu linia, cu litere merunle garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a și a trei'a câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la țesurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 31.

Sibiu, 15/27 Aprile 1878.

Anulu I.

Romani'a și Russi'a.

(Urmare și fine.)

V. Intre aceste, de candu ne ocupăm cu materi'a de facia, diariile magiare ale opoziției și cele ministeriale imputa romanilor, că pentru-ce s'au aruncatu în braciile cabinetului die Vien'a câte-ori s'au vedutu strimtorati din partea țării, ăr în momentele de facia și anume de îndu cu întorcerea dd-loru I. Ghica și D. Sturdza, și I. Brateanu pe la Vien'a și B.-Pesta, acele arie batu în palmi de bucuria și se încerca a că piperiu sub nasulu romanilor dicendu: Asia trebuie; acumu cunosceti abia, că numai în astro-Ungari'a veti afla pe adeverații aparatori ai strii contr'a despotismulu rusescu. "La unu limgiu că acesta, care în locu se apropie, mai versu respinge pe romani, se respunde din Bucuresci: câte-ori ne-amu încercatu se castigăm oșire ajutoriu și protecțiune în Vien'a, până în epoc'a facia totu de a un'a ni s'a refusat în termini totulu despretiutori. În anulu 1821 pre candu ultime de familii romanesci se refugiasera la Brașov, Sibiu etc., boierii cu principele Brancovanu fruntea loru cerusera în scrisu protecțiunea țării contra macelurilor grecesci și turcesci. Soluțiunea fu: Déca nu taceti, veti fi internati în oraș'a. În anulu 1839 candu amu tramisul metropolitulu Neofitu la Vien'a, ni s'a respunsu cătră cabinetulu lui Metternich, că nici-odata bernulu Maiestatii Sale ces. reg. nu-si va face plăceri din caus'a valachiloru cu unu membru și sacrei alianție, cu Maiestatea Sa imperatulu țării. În anii 1849 și 1853 candu amu reclatatu la Vien'a că si la alte cabinete mari din us'a invasiuniloru rusesci, ni s'a respunsu în rmini amenintatori: „Asia ve trebuie, că sunțeti u poporu de rebeli.“ În Septembrie 1854 candu invasiunea austriaca, care a succesu celei rusesci, dmarsialulu comandante generalu Hess în proclatiunea sa publicata contra noastră, ne plesni în ăia, ca a venitu cu putere armata spre a infrenă estermiună revoluțiunea din patri'a noastră. Se ielege că acestu pretecestu de nimicu luat într'unu tu publicu cu scopu de a justifiacă ocupațiunea ăntea Europei, a iritatu spiritele noastre cu atătu și multu, că sub domni'a și presiunea baioneteu rusesci de unu anu întregu, nu putea fi nici rba de revoluțiune. Dar apoi soldatesc'a austriaca și acele dile se portă cu noi asiă, în cătu se rea că aru avé instructiuni în adinsu, că se ne a a dorí mai bine éra-si ocupațiunea rusesca mai înainte. Mai departe, în totu restimpulu ferentiei din Vien'a (1855) și alu congresului e Parisu, care i'a succesu, cabinetulu austriacu fostu acela, care a luptatu contr'a recastigarei ertatiloru nostre calcate de turci, cu energiă mai re de cătu chiaru ministrii turcesci. Din tóte este este invederatu, că buna vointi'a cu care se ăta în dilele aceste cabinetulu Vienei cătră Romani'a, este de o etate asiă de tenerica, în cătu assele poporului, adeca natiunea, inca nici n'au utu ocașiune de a o cunoesce; prin urmare că nanii sunt în dreptu se astepte chiaru dela destarea evenimenteloru actuali punerea cumu amu e în evidentiă a buna-vointiiei austro-unguresci ra natiunea romana și cătră patri'a sa Romani'a. u lucru se scie și până acumu, că-ci este în ăerea tuturoru, adeca limbajulu vetamatoriu prin ăfi'a sa alu pressei austro-unguresci. Tonulu în re vorbescu vecinii nostrii cătră noi, ne aduce ăinte pe fia-care di acea trista posițiune, în care ungu nu numai individii, ci și popóra întregi, de schimbă unu despotismu cu celu-alaltu. Déca ăgiarii voiescu în sinceritate apropiare și chiaru ăicitia între aceste doué natiuni, apoi un'a din ăditiunile nostre sine quibus non este, că se se șvietie odata pentru totudea-un'a dela acelu tonu ătiosu și respingatoriu de domni și protectori, pe re astadi nu-lu aflamu la nici unu altu poporu și cele civilizate ale Europei.

Totu-odata se invetie a cunoesce mai bine ce te libertatea; se 'si domine urele manifestate

prin opriri de carti și de diarie romanesci („Romanulu“ este opritu până în dio'a de astadi din Ungari'a și Transilvani'a); în fine se desiste odata dela furiós'a persecutiune a romaniloru din Ungari'a și Transilvani'a, că și dela atentatulu de a'i magiarisa prin midiolóce machiavellistice. Destinele Romaniei nu dependu astadi întru nimicu dela Ungari'a, ci ele se afla depuse de cătră prevedintiă în manile Europei întregi și totu-odata pe braciile barbatiloru sei. La natiunea germana este cunoscuta sententi'a genialelui istoricu Rottek: Staturile mici au a'si multiamí esistenti'a loru la impregiurarea, că staturile cele mari nu se potu invoí ca se le impartia între sinesi. Natiunea romana cunoscuse acestu mare adeveru cu multu mai înainte de Rottek. De nenumerate-ori camasi'a natiunei romane a fostu pusa candu de unulu candu de altulu la ordinea dilei, că se fia impartita; dara Turci'a, Russi'a și Austri'a nici-odata nu s'au potutu invoí între sine. Astadi nu se va invoí partea cea mai mare a Europei. Într'aceea natiunea isi va implini datori'a sa cu armele la braci.

Școle confessionale-autonóme în statu constitutionalu.

(Fine.)

Intr'o comuna sunt d. e. locuitori de diferite confessiuni, dintre cari maiortatea precumpenitória a uneia isi are scól'a sa cu caracteru confessionale, pe care o sustiene numai din contribuiriile sale; ăr o fractiune conglomerata din câteva familii conlocuitorie de alte diferite nationalitati și confessiuni, cari nu voiescu se-si dea copii în scól'a confessionala a maiortatii locuitoriloru, cere dela statu că se-i infintieze o alta scóla separata, neconfessionala.

Organele politice provideute cu instructiuni normative pentru aceste eventualitati, se punu îndata și facu conscriptiuni despre numerulu aceloru familii, care ceru scóla comunala pentru copii loru. Aflandu-se apoi macaru numai câteva de aceste familii, buna-óra cumu sunt prin multe comune romanesci din Ungari'a și Banatu venetici de class'a burgesiésca, amplotiati, meseriesi și pilari, ai caroru copii facu numerulu minimale de 30, prevediutu în lege, îndata consiliulu scolasticu municipalu — în care pro forma e reprezentata și confessiunea — dispune instituirea unui comitetu scolasticu comunalu (községi-iskolai bizottmány), care apoi se apuca de lucru cu zelul și însufletire.

Tiene-te bine confessiune, că-ci comunalii pe revasiulu teu facu unu preliminaru de spese grandiosu, în care proiectéza: edificarea unei școle de modelu europénu cu încaperi corespundetorie nu numai pentru cei 30 de copii, ci tienendu contu de plamadirea viitoria, se póta cuprinde și 300 copii impartiti în 4 clase paralele; apoi cu locuintie comode pentru docenti. Scól'a edificata se ajustédia cu tóte celea mai frumoșe și luxuóse recuise; docentelui se acórdá salariu fixu minimum de 300 fl. afara de emolumentele naturalie ori reluite în bani cu pretiuri bune. Cu unu cuventu, comunalii cei veniti ieri-alalta-ieri în satu, opidu séu orasiu facu unu budgetu de se ridica perulu în capulu confessionaliloru mosteni. — Acestu budgetu consiliulu scolasticu municipalu i-lu presenta comitetulu permanente municipalu și acesta propune, ăr reprezentanti'a dispune la antisti'a comunala, preliminaru, aruncarea (repartitiunea) și încassarea sumei din budgetu. Si éca cumu se face acést'a:

Antisti'a comunala arunca întreg'a suma de mii fiorini pe toti locuitorii comunei dupa chiai'a normata în lege asia, că sum'a pe care comunalii, adeca cele câteva familii, nu potu acoperi din cuot'a de 5% te a contributiunei directe, cecalalta enorma suma se arunca frumosu simplu dar legalminte, pe spinarea confessionaliloru, dela cari se și încasséza arunculu cu essecutiune fóra de nici o crutiare. O proportiune de contribuire octroata prin lege, mai nedrépta și apesatória că si cumu este acést'a n'a mai vedutu lumea, și totusi ea esista și se practica

în fapta și în detrimentulu confessiuniloru autonome liberali în statulu nostru constitutionalu!

Cine se mai indoiesce despre acést'a, mérga numai în respective le comune din Banatu și se va convinge, cumu scól'a confessionaliloru de langa biserica este totu cea primitiva, unu edificiu vechiu, asia cumu l'au potutu zidi betranii nostri, dar' destulu de spaciosu și corespundetoriu pentru numerulu scolariloru și pentru modest'a locuintia a invetiatoriului multiamitu cu sórtea sa.

Va stá uimitu și 'i voru sclipi ochii, vedendu contrastulu monstruosu vis-a-vis de biserica, unu edificiu pomposu nou nouitiu langa cas'a comunala, și întrebandu pre ori cine, a cui este acea casa domnésca atătu de frumoșă, i va spune: că este scól'a comunala edificata din sudórea poporului pentru cei câteva venetici, unguri, nemți, slovaci și jidani. Poporanulu tieranu o numesce scóla un-gurésca ori jidovésca; dieu asia. Mérga apoi, cine se indoiesce, se între în ambele scóle, și 'lu va surprinde unu contrastu și mai monstruosu aflandu, că scól'a confessionala cea vechia e plina indesata de copii și fetitii de ale crestiniloru poporeni, va aflá inse pre bietulu invetiatoriu modestu, dar' posomoritu, care i se va plange amar, că de luni întregi nu si-a capetatu precari'a léfa și că déca va mai durá multu acésta trista stare, piere de fóme, că-ci pe timpulu prelegeriloru nu-i este permisu a se ocupá cu alte lucruri, fiindu controlatu și sicanatu acusi de inspectorulu reg. gubernialu, acusi de celu confessionalu, apoi de căti multi altii tunsii și rasi. — Intrandu apoi în cea nóua comunala, va aflá într'unu salonu lungu și largu — frumosu și luxuosu spoletu, paretii imbracati în mape — cuprindiendu 10 renduri de scaune, dara numai impistrite ici-colé cu câte unu bietu de copilu de ai comunaliloru; dar' va vedé în catedra că si la o academia pre docentele comunalu ingomfatu și imbuibat, alesu numai de comitetulu scolasticu comunalu, inse platitu bine și din pungile confessionaliloru — și punendu-se la nitica vorba romanésca cu dlu docente, îndata 'i va reflectá: „nem beszélek oláhul“ séu „Ich kann nix walachisch“; ăr déca va rosti într'un'a ori într'alt'a limba, tiena-sé bine la politica; că-ci dlu néptanító ori Volksschullehrer cu gazet'a politica în mana numai-decátu mi ti-lu capacitéza pre óșpe despre nepatriotismulu romaniloru și despre agitatiunile daco-romanesci etc.

Precumu ni sunt scólele și invetiatorii confessionali, tocmai asia ni este și inspectiunea asupr'a acelor. Inspectorulu regimului le visitéza pre tóte, fia comunali fia confessionali; déca afla scaderi la cea comunala, dispune îndata din propria auctoritate delaturarea lor. Asia din sute de casuri, éta numai unulu intemplatulu într'o comuna mare, unde se afla trei scóle, un'a romana confessionala ortodocsa, alt'a germana ăr confessionala rom. catolica, și a trei'a comunala, adeca fóra caracteru confessionalu. Sosindu inspectorulu în comuna, visitá mai anteu cele doué confessionale, și aflandu la ambele, — la un'a mai mari la alt'a mai mici — scaderi, resonéza și face imputari de negrigintia organeloru bisericesci; acestea i se vaiera Magnificentiei Sale dlui inspectoru — consiliariu regescu (királyi tanácsos), că antisti'a comunala denéga ori-ce sucursu scóleloru confessionali chiaru și celu permisivu din lege. Bine face, reflecta densulu: „Aveti autonomia (Sic), si déca voiti se vi fia scólele confessionale, ingrigitive insii de ele; dar' se sciti, că despre scaderile ce le-amu aflatu la scólele vóstre necorespondetorie legei, voiu face aretare îndata ce sosescu acasa, apoi déca nu veti starui la delaturarea scaderiloru, gubernulu vi va transforma scólele din confessionali în comunale, — amu gatatu. — Adio!“ Poftimu procedura de suprema inspectiune.

Merge apoi la scól'a comunala, dlu inspectoru-consiliariu regiu, și aflandu acolo scaderi și mai mari, anume: câteva scaune stricate, ferestrii sparte,

lipsa de recuise si salariulu invetiatorescu nesolvitu la timpu, — de locu mi ti-lu ié la trei parale pre notariu si pe antistele comunale si ii infrunta pentru negrignitia, ii amenintia cu aretare la autoritatea superióra, carea ii va luá in cercetare disciplinara; dar' totu-odata li demanda, cá numai decátu si celu multu in terminu de 8 dile se suplinésca tóte scaderile, cà-ci la din contra vai de ei. In desiertu se scusa antisti'a comunala, cá nu sunt bani in lad'a satului ca se acopere spesele; tóte in desiertu, cà-ci elu poruncesce si trebue se scóta bani macaru din pamentu. Asia se si intempla, antisti'a comunala indata dá navala pre bietii locuitori crestini si scóte bani dela ei cu executiune, apoi din aceea procurandu cele de lipsa, reparéza scaunele si ferestrele, solvesce salariulu restante invetiatoriului — fresce — dela scol'a comunala, asia cá intornandu-se inspectorulu dupa 8 dile éra si in comuna, tóte le afla in cea mai buna regula.

Dar' apoi scaderile dela cele-lalte dóue scóle confessionale cumu si candu se suplinescu? Acést'a o sciu mai bine inspectorii scóloru confessionali si autoritatile bisericeii nóstre autonóme!

In dieces'a romana ortodocsa a Aradului erau inspectorii dd. D. Vasiciu, Calaceanu si alti laici, dar' atátea obstacule au intimpinatu in activitatea loru, ma chiaru si unele reactionarie, din partea clericaliloru, încátu se veduira siliti a renunciá la chiamarea nobila gratuita. Devenindu inspectiunea éra si in manile protopopiloru, ce sporiu facu ei? Se scie, se vede ori cátu se-lu retacemu!

Câte secaturi si conflicte erau!

Ce nacasuri mai patiescu apoi bietii invetiatori ai nostri dela scólele confessionali chiaru din partea preotimei nóstre, — adúnca veneratiune si onóre esceptiuniloru; — numai ei, sermanii o sciu si semtiescu cumplitu. Se scie, cá invetiatorii dela scólele nóstre elementari confessionali, — afara de sarcinele instructiunei didactice in scóla — sunt imponderati inca si cu sarcin'a de cantoru atatu in biserica cátu si la ori-ce alte ceremonii ocasionale. Preotii nostri dedati inca din vechime a dispune de dascalu dupa placu ori candu voiescu si au trebuintia de elu, nu intréba multu, cá óre bietulu dascalu este liberu, adeca neocupatu cu prelegerea séu macaru si cu ale sale neevitabili pentru subsistentia? ci i-lu comanda prin clissieriu (fetu) se lase tóte si se mérga in biserica cu scolarii, se-i imbrace cá ministranti si se astepte pana vine S. Sa parintele, cá impreuna se mérga la inmormentare, dela care preotulu capeta si stól'a si colacii, ér' bietulu dascalu séu cátiva cruceri, séu mai nimicu, — decumva nu se indura pop'a a'i face si lui o particia din pomana mortului. Déca s'aru incumeta cineva a le caracterisá si acelea intr'unu diariu de publicitate, vai de elu, cà-ci numai de cátu se face odiosu inaintea propagatoriloru de lumina; apoi este cunoscuta susceptibilitatea personale a omeniloru nostri ca celu mai delicatu articolu, de care numai cu manusi de glacé fórte fine te poti apucá.

Avenu diarie nationali, pressa libera, a carora chiamare este pre cátu de frumósa si nobila, pre atátu de absolutu necesaria pentru unu poporu care se bucura de institutiuni liberali, de autonomia bisericesca in statu constitutionalu. Ei, dar' avemu si diferite pareri, diferite convictiuni si naturelele. Unora li place adevéru si lumin'a, dar' altii dicu cá amblandu dupa adevéru, dai de obscurantismu si de izolarea misantropica; ér' cautandu si orbicandu prin intunerecu dupa lumina, te impedeai si cadindu reu, 'ti spargi capulu, 'ti turtesci nasulu, séu iti perdi unu ochiu, cá apoi mutilatu se fii in pericólu de totala orbire. Nu apreciamu celea ce se scriu intr'unu diariu, ci cautamu cá cine serie, apoi déca ori dupa nume, ori dupa stilu si espresiuni aflamu cá cine serie, nu criticamu seriosu si obiectivu meritulu, caus'a discutata, ci cártimu, urimu si osendimu persón'a auctorului atátu de indrasnetiu, care déca isi-subscribe numele ori pune macaru unu pseudo-nume ori unu semnu cunoscutu, — este omu vanu, arogantu; ér' déca nu-lu ghicimu nici de pe pene, atunci nu trece ca omu onestu, cà-ci isbesce anonimu de sub tufa. Cumu dara aru fi mai bine, mai consultu si dupa poft'a celoru de aceste pareri? Negresitu a tacé, a nu vedé si a nu audi nimicu, adeca a se face orbu si surdu. „Schweigen ist Gold“ — dice némtiulu.

Tocmai asia au patit'o invetiatorii nostri pe timpulu memorabile, candu cuplesiti de persecutiuni si terorisari oftau si eschiamau: „*Emancipare!*“ si s'au afluat barbati independenti de inima si semtiu nobilu, barbati cu experientia si judecata drépta, cari cunoscundu bine tóte suferintiele invetiatoriloru i-au compatimitu si si-au pusu tóte ostenele, ca se-i emancipeze, se li prepare o sórte mai buna si mai démna de chiamarea loru sublima. Dar suc-

cesu-lea acést'a? Dómne feresce. Odiulu si-lu atrasesa si invetiatorii si partinitorii loru la tóte ocasiunile. Astadi invetiatorii nostri confessionali se afla totu in acea pusetiune critica, in care au fostu dela incetarea absolutismulu bachianu pana la dualismulu constitutionalu, ma de atunci incóci nacasurile si suferintiele loru prin supunere la doi stepani, inspectori guberniali si inspectori confessionali-protopopi, s'au mai sporitu cu grosulu.

Sustiéna dar' cine voiesce si cumu i place afirmatiunea si convictiunea, cá temerile si ingirile nóstre sunt nefundate, neloiali si nepatriotice, candu intre acestea impregiurari triste si din legea instructiunei publice Art. XXXVIII din 1868 nu amu esperiatu si nu esperiamu alt'a, decátu tendenti'a invederata, de a ne face imposibila sustienera scóloru nóstre poporali cu conservarea caracterulu nationale-confessionalu, tendenti'a de a denatura si desnacionalisa sucrescenti'a nóstra, prin moduri si midiuóce, la cari legea ne constringe se contribuimu chiaru noi insii in detrimentulu nostru nationale si religiosu! Viitoriulu ne va aretá, decumva nu ne va scapá o schimbare catu mai curanda de sistema actuala.

Si acumu inchiaindu aceste revelatiuni asupr'a trecutulu si a actualitatii scóloru si a invetiamentulu poporale, aretandu sinceru si francu relele ce amerintia esistenti'a loru si prin urmare ne amerintia individualitatea, nationalitatea si religiositatea nóstra, — stimabilulu lectoru cu totu dreptulu este competente a intrebá: „Ei bine, amu cetitu cu atentiune tóte celea desfasiurate in seri'a articiloru precedenti in acestu meritu; tóte adevéru triste si dure róse; dar' auctorulu nici cu unu cuventu macaru nu ne aréta, nici indegetéza modulu, midiuócele si posibilitatea prin cari s'aru poté delaturá reulu déjà esistente, si cumu se-lu evitam de acumu inainte?“ La acea indreptatita intrebare éta respunsulu sinceru amicabilu: „Procure-si fia-cine brosiuric'a edata de unu Archipresbiteru, aparuta tocmai candu se scrisera aceste, si intitulata „O voce seriósa in or'a suprema cátra clerurile romane si fruntasii poporulu romanu, in caus'a instructiunei populare“, si din aceea se va luminá pe deplinu!

Brosiuric'a prea interesanta si cu multa cunoscintia si esperintia de causa elaborata aréta relele in generalu, noi le-amu enaratu in specialu, pre catu le cunósce auctorulu din praca. Remane deci la ingrigirea auctoritatiloru nóstre bisericesci chiamate de a aflá remediile necesarie pentru vindecare.

Motive si argumente pentru acést'a vindecare nu ni lipsescu; le avemu formulate inca inainte de 10 ani' prin conclusulu primulu Congresu nationalu bisericescu in siedinti'a a VI din 24 Septembrie (6 Octobre) 1868 sub Nr. prot. 84, care conclusu s'a fostu comunicatu comisiunei dietale esmise in caus'a proiectulu de lege pentru instructiunea poporale, prin Escelenti'a Sa parintele archiepiscopu si metropolitu alu nostru de astadi Mironu Romanulu, ca atunci-fostu protosincelu, representante alu clerulu romanu ortodocsu chiamatu in acea comisiune dietale. Dechiariatiunea categorica si memorabile ce o facuse densulu in acea comisiune la 2 Novembre 1868 contine argumentele celea mai puternice, cumca scólele lipsite de caracteru confessionalu nu potu produce, decátu numai o educatiune defectuósa in partea moralitatii! Asia este.

Curtius.

La adress'a diariului „Politik“ din Praga.

Diariulu „Politik“ din Praga, organu alu opoziunei ceche, care inse ese in limb'a germana, s'a ocupatu pana acumu mai adese-ori de starea natiunei romane din acésta monarchia, si potemu dice, cá mai totu dea-un'a in spiritu binevoitoriu. In nrulu 107 inse din 19 Aprile a. c. aduce o corespondentia cu dat'a Brasiovu 17 Aprile a. c. intru care pe langa mai multe cifre statistice cu totulu false amesteca si unele informatiuni nu numai superficiali, ci totu-odata reu-voitórie, pe care nu ni-le potemu esplicá altmintrea, de cátu cá la nou'a redactiune instalata dupa fatalulu casu alu dlui Streichowsky care inca totu mai siede inchisu, redactorulu nou a fostu sedusu de cátra cineva inadinsu, spre a semená ura si urgia la poporulu cechu pentru care lucra „Politik“, asupr'a romaniloru. Cà trebue se fia aci vreo perfidia la midiuocu, se póte combina si din dat'a corespondentiei, cà-ci este curatu preste putintia, cá scrisórea pusa pe posta in Brasiovu la 17 se se si publice

indata a trei'a di, adeca in 19 intr'unu diariu de Prag'a in Bohemi'a. Acea scrisóre nu a vediu Brasiovulu, éra auctorulu ei cunósce Transilvania cu ceva mai bine decátu Afric'a. Din tóte, sec tur'a ce'lu caracterisedia mai aprigu este, unde e imparte pe romani dupa confessiuni religióse, orthodoxi-resariteni, in romano-catholici si in luterani! De aici se póte combina, cá ace corespondente nici nu a vediu vreodata Transilvani'a, nici nu a prinsu amana vreo geografia statistica din Transilvani'a si Ungari'a, cá se a din ele, cá poporulu romanescu e ruptu si desbina numai in doue confessiuni de acelasiu ritu resariteanu, adeca greco-resariteni si greco-catholici éra luteranu nu este nici-unu romanu; cá luteranii cari vorbescu numai romanescu in Bucardu, Rusciori, Cergau, comune de prin vecintatea Sibiului, nu sunt romani, ci toti bulgari emigrati de fric'a turciloru sub Leopoldu I int' anii 1680—1690 si impartiti pe la diverse comunitati cunoscute la poporulu romanescu numai sub nume de Schiai (Slavi). Cei asiedati in Brasiovu corespondendu'si si ritulu, amestecandu-se si cu vechii luterani, s'au romanitu cu totulu; dara romanii totu le dicu si astadi Schiai. Bulgarii (Schiai) in comunele Sacadate si Vintiulu-de diosu s'au magarisatu. Scurtu, romanu luteranu nu esiste, ci numai pucini bulgari luterani. Dara nu existu nici romano-catholici, cà-ci ori-care romanu a parasit pana acuma ritulu resariteanu, ipso facto s'a desbinatu si de natiunea romanésca si s'au transfecmatu in magiari, ori (câte unii) in nemti, séu cum dicu in Romani'a, s'au turcitu.

Dupa aceste, din propriile calumnii ale corespondentulu vomu releva aci numai pe cele mai scandalóse, precumu: Poporulu romanescu se a pe o trépta asia de indiosita a civilizatiunei dereptulu toturoru popóraloru, in cátu numai tiegari sunt loru inferiori; apoi: Clerulu superioare si inferioru alu romaniloru inmóta in coruptiunea ce mai mare. Ce e dreptu, caus'a principala a acest stari o afla corespondentele in despotismulu sub care a gemutu si geme poporulu romanescu, si in progand'a teroristica a magiarismulu.

Fóra a cercetá noi la loculu acesta cause nefericirei nostre, ne permittemu a reflectá in „Politik“, cá romanii ori cátu se fia fostu si se fia chiaru astadi opaciti in calea civilizatiunei, totusi nu schimba gradulu culturei loru nici rutenii din Galiti'a si Ungari'a, nici cu serbii, croatii séu cu slovenii din Stiri'a, Carinthi'a, Carnioli'a, indata-ce vomu face abstractiune dela unu numeru óre-care de familii aristocratice, si ni chiaru cu magiario-secui si cu magiarii de pustele Ungariei. Se pare inse cá nici unulu ddni redactori dela „Politik“ n'au avutu nici-odata ocaziune de a face studii etnografice in Ungari si Transilvani'a.

In cátu pentru infami'a ce se arunca in cerulu clerulu romanescu, rogámu prea multu pe d'colegi dela „Politik“ si dela alte diarie, caroru place a vedé tiander'a in ochii nostri, cá se bin voiesca a invetiá pe corespondentii loru, se arunce cu pietrii in romani atunci, candu altii afla locuindu in case de sticla; se nu sparga (in tielegemu moralicesce) ferestrele si usile archiereilor si preotiloru romanesci; cà-ci candu amu avé noi reutatea cá se incepemu a sparge ferestri altoru cleruri, dela alte popora si confessiuni, chiar corespondentii aceia s'aru spariá de ceea ce a vedé, ne-aru roga se incetamu cu spartulu si a trage iute perdele preste totu. Departe de a escusa noi ecsecele si anume beti'a unoru preoti clerurile romanesci, dara si noi cunóschemu pe clerurile altora, si de nu le-amu cunósce, tocmai diariile germane, magiare, slave, publica atáte exemple de coruptiune, in cátu la vederea celoru amu avé curagiulu se stámu de vorba cu colegii nostri redactori asupra uniu studiu comparativu facutu pe scar'a celoru diece porunci de pre table lui Moise si déca voiti, si pe a celoru siepte pecate specificate in lumea christiana. Las' inse cá legi austriace dictédia pedépsa aspra celoru ce defaima dediosescu si calumniédia classe intregi de ómeni si anume pe clerulu ori-carei confessiuni, dara ce rezultate ne-ar scóte unu studiu comparativu. Ne-ar scóte de siguru acolo, cá chiaru si din acele societati omenesci, care stau sub disciplin'a cea mai rigorósa, vitiulu, pecatulu si nici crim'a nu s'a potutu estermine nici-odata pe deplinu, cá cá tot deauna s'au vediu corespondenti, prin care s'a compromisu acea disciplina; dara nici-unu omu onestu si scutitu de patimi antinationali si anticonfessionali n'au facutu din esceptiuni regula si nici vice-versa. Preste acésta, ómenii sapienti si drepti au distins totudeauna intre vitiurile individuali cá efecte al

caracterului privat, si intre altele, produse in ómeni chiaru prin legi si sistheme, éra la cleruri inca si prin unele institutiuni eclesiastice, eronate si funeste din natur'a lor, a caroru neobservare se imputa de vitiu, de pecatu, séu si de crima unui clericu de cutare confesiune, candu altuia de alta confesiune i se considera de virtute. Literatii cehiloru se ocupa de mai multi ani cu studierea starei clerului rusescu. Déca diariile lor afla placere a se ocupa si de clerurile romanesci, atunci este unu punctu de onóre pentru ei, cá se nu cutedie a condamna, pâna ce nu se punu in stare de a poté judeca in perfecta cunoscintia de lucru.

La situatiune dupa alte 3 zile.

Asia dara poporulu turcescu si bulgarii turciti din Rumili'a, mai alesu cei din muntii Rhodope, despre o parte colcaindu ur'a in ei, de alta iritati fórte prin brutalitatiile bulgariloru crestini si ale ruseriloru, intre 14 si 15 Aprile n. se resculara cu arme si in câteva batalii partiali cadiura sute de russi si mohamedani. Acésta catastrofa noua fu tienuta câteva zile in secretu, si abia pe la Londr'a strabatù încóce. Comandantii russi se vediuira necessitati se alerge eu mai multe regimente contra resculatiloru, alu caroru numeru ar fi dupa unii 15 mii, dupa altii indoitu atátia. Éca cumu evenimentele isi batu jocu de negociatiunile neterminabili ale diplomatiei, si cumu numai prin ele se schimba in adeveru situatiunea. Voru mai avea russii placere se amerintie pe romani cu desarmare?

Transilvani'a.

Sibiiu 15/27 Prieru. Pre candu onorabilii nostrii lectori esteri voru citi aceستا linii, lumea christiana orientala se va saluta cu Christosu au inviatu; ea va asculta si acea pericopa a evangheliei, unde Christosu saluta pe discipolii sei cu Pace voue! De 1845 de ani se repetu aceste salutari si totu de atunci sucerdotii evangheliei canta: Pace tuturor! Dara vai, pacea christianismului orientala este turburata de ani 1250 prin Islam-ulu propagatu cu sabia si cu focu, éra de trei ani încóce ea se vede inecata din nou in torrenti de sange, fóra cá omeniea se póta spera curend'a ei reinviare. De aceea publicistulu christianu chiaru fóra voi'a sa se simte obligatu a se adresa cátra lectori pe langa salutarea dela Pasci, todoudata cu alta sententia din evanghelia: Rogati-ve cá fug'a vóstra se nu fia érn'a. Adeca in locu de pace universale, lumea de astadi se teme de bellu universale.

Romani'a.

Scirile nóstre din Bucuresci si din alte parti a le tierei ne ajungu pâna in 13/25, pre candu venise si acolo scirea telegrafica despre noulu conflictu sangerosu intemplatu intre turci si russi in Rumili'a. Tóta lumea póte vedé, cá din acelu evenimentu are se urmedie schimbarea totale a situatiunei chiaru si in Romani'a. Ore inse pessimistii romaniloru cei cu sange negru fi-voru in stare se cunósca inca acumu adeverat'a semnificatiune a cuventelor: constantia si perseverantia? Ne indoimu; pentru-cá mai sunt destui ómeni, cari cumu dice poporulu, nu se incredu nici camasiei lor. Ministeriulu si camerele in siedintiele de mai deunadi declarara tractatulu dela St. Stefano de nulu si neavenitu, intru cátu acela coprinde si unele puncte esentiali relative la statulu Romaniei, precumu Basarabi'a, trecerea ruseriloru încóce si incolu prin tíera, desdaunarea bellica s. a. In faci'a corporiloru de trupe ruseseci, acea declaratiune a fostu o fapta de mare curagiu, manifestata inse tocma la loculu si timpulu seu, si totu-odata in armonia perfecta cu epocalile respunsuri date de cátra Domnu diplomatiei ruseseci si chiaru tiarului. Cá tíer'a, cá natiunea consinte din totu sufletulu cu acea manifestare de curagiu, se cunósce nu numai din demonstratiunile inscenate in capitala la 8/20 Aprile, ci si din felicitarile care'i vinu Domnului din tóta tíer'a, incependu dela a dou'a capitala Iasi pâna la orasieele mici, si din tienerea de Te Deum in tóte partile asia, cátu la resunetulu acestuia discantulu de reactionari si pessimisti amutiesce, mustrarile veciniloru, tintitórie a descuragia, remanu vorbe in ventu. Le mai vine acumu muscaliloru se desarme pe romani? Éta cumu Nemesea scie pedepsi trufi'a potentiloru lumei! Si am vediatu pe celu potente inalíatú cá cedrii Libanului, si am trecut, si éta nu era! Acésta sententia sublime a profetului Isaia ne vení amente in momentele noui catastrofe russo-turcesci.

Captivii turci din Romani'a dimisi in patri'a lor, se imbarca mercu anume la Galati spre a esi pe marea négra si mai departe. In 8/20 se imbarcara 1500 de soldati turci cu oficiarii lor. 1 colonelu, 1 loc. colonelu si 8 maiori turci adrsara „Romanului“ o scrisóre in numele tuturor gradelor, in care declarara, cá ei in Romani'a n'au fostu tractati cá prisionieri, ci cá óspeti bine primiti, bine platiti si cu nutrementu de ajunsu pentru soldati, pentru care multiamescu gubernulu romanu si sunt recunoscatori ddloru colonelu Budisteanu, capitanu Racoveanu si altoru oficiari, sub a caroru administrare fusesera pusi. Se póte óre unu testimoniu mai escelente si inalíatoriu de ánimi datu umanitatiiei, civilizatiunei si ospitalitatiiei romanesci, de cátra cine? de cátra acei turci, cu carii au avutu cele mai crunte batalii!

Dupa o scire si mai noua, Russi'a pretinse dela Domnu cá se dimita pe ministeriulu de acumu si se compuna unu ministeriu Florescu-Cretulescu, cu care Russi'a se póta inchiaie conventiune noua in loculu p. 8 din tractatulu de St. Stefano. Domnulu refusá dicindú, cá acestu ministeriu este alesu din maiortatea camere-loru, prin urmare pre cátu timpu maiortatea 'lu sustiene, M. Sa nu'lu va dimite. De aici se esplica si mai bine violenti'a diariiloru conservative.

Corespondentie particulare ale „Observatoriului.“

Deva, 21 Aprile 1848.*) Pre onorate domnule redactoru! Te rogu a da locu reflexiunei mele urmatare: In „Observatoriulu“ Nr. 29 1878 la finea unii artichu de cuprinsu mixtu si diversu „Romani'a“ cuprinde in sine afirmatiunea, cumca: romanii transilvani nu au tramisu nece unu deputatu la B.-Pesta.

Afirmatiunea asta, de a supra citata, de si apare a sta in legatura cu afirmatiunea de nescái incercari de inpaceuire, ce se face pe temeulu unei parole date dela B.-Pesta intra magiari si romani, mai anume intra cei din Transilvani'a; totusiu e apta a servii la multe felii de intiesuri si de interpretatiuni, si anume la interpretatiunea si intiesulu elu mai verosimulu si mai acceptabilu din partea cetitoriloru ai „Observatoriului“, cumcá romanii transilvani nu au tramisu nece-unu deputatu la dieta din B.-Pesta.

Fiinduca despre vro incercare de inpaceuire intra magiari si romani, mai anume cei din Transilvani'a, pâna acumu vro vorba, vro pomenire publica nicairi nu se a facutu: asia dara nece pomenirea de deputati romani din partea romaniloru transilvani nu pote fi vorba cu temeiu. Vorba cu temeiu despre incercarea unei impaieiri intra magiari si romanii transilvani cu atátu mai vertuosu nu póte fi: cu cátu romanii transilvani acumu nu au nece unu organu, nece o corporatiune, nece unu factoru competentu, legalu, care se pota cu dreptu representá pe toti romanii transilvani. Numa o adunare generala de romani, si anume: sau universala, in forma de unu meetingu, cumu a fostu ea din 3/15 Maiu 1848 in Blasiu, — sau reprezentativa, basata pe o alegere universalá, sau cátu mai tare de lata, a toturor romaniloru din Transilvani'a, ar fi competentá a representá cu dreptu pe romanii transilvani.

Si daca totusiu se aru aflá, cari aru cerca o astufeliu de inpaceuire, aceia nu aru fi reprezentantii adeverati ai romaniloru transilvani, ci numa nescái traficanti, speculanti nationali privati, personali in interesulu lor propriu exclusivu personalu, a conto interesulu comunu nationalu alu toturor romaniloru transilvani.

Incátu insa afirmatiunea de asupra citata póte avea privire la deputatii romani transilvani tramisi la dieta din B.-Pesta, atunci afirmatiunea citata nu e basata pe adeveru; pentruca romanii transilvani au tramisu mai multi deputati la dieta din B.-Pesta, si anca au tramisu, cáti au potutu din cercurile alegatuare romanesci. Si anume: dela Orasti'a adeca scaunulu Orastiei; dela Hatiegu; dela Huniador'a; dela Abrudu; dela Sasu-Sebesiu; dela Mercuria; dela Fagarasiu; dela Monoru; dela Rodna sau Nasaudu. E adeveratu, cumca numai scaunulu Orastiei are deputatu romanu la dieta din B.-Pesta, adeca pe mine, — candu de alalte cercuri alegatuare susu numite au magiari de deputati la dieta din Buda-Pesta; dara pentru acea totusi si deputatii estia magiari alesi de romani, sunt deputatii romaniloru.

Sunt unii, cari nesciindu si neprecepundu legea electorala, neprecepundu a fi deputatu per acclamationem: socotescu, si afirma, cumca o astufeliu de alegere, nu e alegere adeverata, nefacindu-se votisare formalá sau nominala espresa; si apoi o alegere per acclamationem o numescu: alegere cu unu votu.

Insa a astufeliu de precepere si interpretatiune a legéi, e o interpretatiune si precepere marginita, laica, sau malitiosa, si amagituare. Daca o data alegatorii se ducu la loculu de alegere, si la urna, sau la comisiunea alegatuare, audu acolo o candidatura facuta, si tacu la acea: atunci trebuie presupusu invoirea lor la candidatura facuta. Si asta se numescu alesura per acclamationem basata in lege.

Cumca eu in cerculu meu adeca alu Orastiei, amu fostu alesu per acclamationem, fóra contra-candidatu, fóra contra-dicere: are temeulu seu rationalu, iustificatu, din punctu de vedere romanescu: cumcá eu sum cunoscutu personaliter la toti alegatorii din scaunulu Orastiei; cumca eu dela anulu 1861 pâna la anulu 1869 amu representatu scaunulu Orastiei la tote adunarile a universitatii sasesci din Sibiiu, — la dieta din Sibiiu in anii 1863—1864 — la dieta din Clusiu 1865—1866 si la dieta din B.-Pesta in anii 1866—1868.

Eu nu amu promisú alegatoriloru mei nece odata, nemica, nu munti, nu paduri, nu pamenturi, nu drepturi, nu alte sperantie, nu li amu spusú nece o data nece unu programu, nu li amu facutu nece odata nece unu raportu despre activitatea mea.

Programulu meu nu au fostu vorbiri, sau artichii diaristici, plini numai de phrase góle, sunatuare frumosu la urechi, ci portarea mea actuala in facia, si in ochii alegatoriloru mei, trairu eu intra ici atátu cá oficiantulu publicu, cátu si cá omu privatu.

Prin urmare bas'a alessureloru mele de deputatu a fostu totu deauna încredérea adeveratá, sincera, moralá a alegatoriloru mei in mine, adeca in portarea

*) Facemu si „asta-data pe voi'a dlui deputatu Ioanu Balomiri cu atátu mai virtosu, cá dsa prin acésta corespondentia dá in discussiune, póte cá fóra se o faca cu scopu precegetatn, importantele cestiuni relative la autonómia Transilvaniei si la dreptulu de nationalitate politica a romaniloru, a caroru discussiune noi din parte-ne eramu decisi se o amanamu pe alte timpuri, care dupa a nóstra credintia voru veni insocite de logic'a omnipotenté a faptelor. Dsále cá deputatu care se bucura de imunitate, ii dá man'a se jóce si cáte unu prevenire, si nu noi vomu fi carii se'i stamu in cale. Ne vomu permite inse intr'unu altu Nr. a ne face modestele nóstre observatiuni la unele passagie din corespondentia dsale. Red.

mea. De si eu ca ablegatu multu nu amu potutu face, anume si specialu, pentru alegatorii mei: incai in contra lor, si in contra interesulu comunu, in interesulu meu propriu exclusivu personalu nu amu lucratu. Asta o dovedescu faptele mele, inprejurarile mele.

Dara in ce legatura de interesu comunu nationalu, nu privatu sau personalu nationalu, romanescu stau ceilalti deputati neromani, sau magiari, alesi de romanii, si anume: Paulu Moritz dela Mercuria, Kaas Ivanu dela Hatiegu, Kállai Beni dela Sebesiu etc. etc. cu alegatorii lor?

Ore mai onestu, mai romanescu, mai ardelenesce, mai intieptesce au lucratu romanii eia, cari au alesu deputati neromani, decátu romanii din cerculu Orastiei, cari m'au alesu pe mine ca romanu?

Eu la alegerea din urma tienuta in 30 Novembre nu numai nu me amu imbiatu de candidatu; dara chiaru la provocatiunea capetata in scrisu, me amu declaratú, cumca eu candidatura de ablegatu nu o primescu cu conditiunea ea, ca se nu intru in dieta tierei. Si sciindu eu candidatura dejá facuta a domnului protopopu Hanea; me amu declaratú, cumca facia cu domniului, sau facia cu altu passivistu cu caracteru solidu si onestu, care nu traficéda cu caus'a nationala, nu primescu candidatura. Si apoi neprimindu d. protopopu Hanea candidatur'a, in absentia mea me au alesu pe mine.

Eu nece odata nu am fostu passivistu dela anulu 1866, de candu a hotarit adunarea deputatiiloru dela dieta din Clusiu cu o maiortate de vro 30 in contra la vro 6—8 in si activitatea, si anume pe cuvinte (ipsissima verba) ale repausatului Ioanu Aldulea: Activitate pe terrenulu datu de Maiestate. Eu altu factoru mai competentu pentru romanii din Transilvania, in privintia activitatii sau passivitatii nu cunoscu, decátu numai pe adunarea sau conferintia pomenita, de deputati, la dieta din Clusiu din anulu 1865/6.

Eu de si amu fostu pentru activitate, totusiu nu amu lucratu in contra passivitatii a alegatoriloru din scaunulu Orastiei, ba chiaru ii amu spriginitu, pâna candu am vediatu, cumca passivitatea lor e bona fide, onesta, nu corrupta, nu amagituare, pâna candu am vediatu, cumca passivitatea are basa si vadia morala; pentruca amu convingerea din experiintia, cumca atátu activitatea cátu si passivitatea pote fi morala, onesta; póte fi immoralá, corrupta, adeca pe cumu sunt factorii alegatoriloru.

Alu dle sinceru stimatoriu

Ioanu Balomiri,
deputatu la dieta tierei.

Blasiu, in 21 Aprile 1878. Stimat Domnule Redactoru! Te rogu se primesci in colónele pretiuitului diariu, ce redigezi, comunicatulu urmatoriu, pentru-cá e tare caracteristecu pentru persónele din elu.

In 18 ale curente pre la órele 2 dupa amiedi a eruptu unu focu vehementu nutritu de unu ventu in comun'a Petrisatu*) de langa Blasiu. 20 de familii au remasu sub ceriulu liberu ardiendu-le casele si tóte superedificiale economice. Foculu se dice cá a esitu din staululu unei veduve. Caus'a nu se scie cu securitate. Probabilu cá din negrige. Barbati erau imprasciati pre la vinie si aratru, érn' de intre femeii o parte insemnata érá in Blasiu, fiindu-cá a fostu di de Ioi, in carea aici se face térgu de septemana.

Lips'a bracialoru dara de a stinge si de a scapá cáte ceva din focu a fostu simtita. In mediuloculu periculu au acursu intru ajutoriu studentii dela scólele de aici, caror'a le-a si succesu a eliberá multe vestimente, mobilie si frumente de a le nefericitoru. Una singura persóna, carea se tiene lumin'a comunei, Nagy Elek parochulu, a respinsu ajutoriulu studentiloru, nu sciu din ce pretestu. . . Studentii compatimindu-i judecat'a falsa, — lu-au lasatu in pace si-si au continuatu ajutoriulu facia cu alti nefericiti.

Eli prin intrepiditate-li cunoscuta, au salvatu edificulu baserecei, carele érá fórté espusu si cu elu $\frac{3}{4}$ partii a le comunei, de ora-ce langa turnulu isolatu construitu numai din lemmu, in distantia cá de 3 orgie (stenjini) a fostu asiadiata inca din tómn'a trecuta una claiá de fenu de ale numitului d. parochu; érn' fenulu acela nu a fostu mai de parte de flacar'a focului de cátu de 6—7 orgii. Studentii cá se lu póta apará si prin elu baserece'a, au pusú pre suprafaci'a claiiei întórsa cátra flacari scanduri cá unu scutu; érn' ceeaalalta parte au obdus'o cu corpulu lor propriu. In modulu acesta au scapatu baserece'a de furi'a focului. Totu asia au salvatu si edificulu scolei, carele o-data au si fostu luatú focu de una parte. Au mai adjutatu pucinu si Sancelenii, cari inca au acursu intru ajutoriu cu judele in frunte, dara camu tardiu. Adjutoriulu din partea studentiloru nostrii ar fi fostu mai mare, déca aru fi potutu trece mai usioru preste Térnáv'a mica, ce nu lau potutu face, fóra incetu si cu periclu mare, de óra-ce ap'a érá mare si tuntrea cu carea treceau mica.

Se au destinsu dintre studentii cu acésta ocaziune trista: Campeanu, Urzica, Catone, A. Popu si altii. Amu se amintescu, cá totu numitul d. parochu vediatu cá se incinge in flacara cas'a parochiale si tóte superedificiale ei, s'a rogatu prin mine de studentii cá se-i scóta cev'a si din sale ale din cas'a ardienda, ce si facura cu tóta celeritatea, fóra a reflecta la scen'a de inainte.

De intre nefericitele familii numai doue au fostu asecurate, altele 18 nu. Intre acelea doue inse nu este de a se intielege si d. parochu, carele pre langa tóta ordenatiunea ce o are de la superioritatea sa, totusi nu au asecuratú nece unu superedificiu de ale Ecclesiiei. Aci intielegu cas'a parochiale, staululu (grasdulu) si siur'a.

G. Munteanu.

*) Comuna curatu magiara, afóra de curtile Dni A. Ladai.

Sciri diverse.

(Atentatu). Luni in 22 Aprile s'a intemplantu in Vien'a un'a din acele crime rari, de care nu prea suntemu dedati a audí in monarehi'a nóstra. Principele Thurn-et Taxis, din Bavari'a, care pórtá titlu de mare magistru alu cocieriloru (Agasonum Magister) alu M. Sale, se preamblá pe „Prater“, candu deodata se descarca asupra-i dóue focuri de revolveru. Din intemplantu assasinulu nu si-a ajunsu scopulu, cà-ci principele remase neatinsu. Assasinulu, despre care se dice cà ar' fi alienatu, fu prinsu si arestatu. Pàn'acum nu s'a descoperitu nemicu despre motivulu, care l'ar' fi indemnatu la comiterea atentatulu; unii dicu, ca respectivulu ar' fi avutu a'si resbuná asupra principelului, dela care se dice cà ar' fi cerutu cu câteva dile mai înainte unu ajutoriu sub pretestu, cà ar' fi avutu perderi la banc'a „Europ'a“, a carei presiedinte fusese principele. Refusatu de acesta a voitu se'si iá satisfaciune. Elu este jidovu.

(Presemne de revolutiuni in Russi'a). La universitatea din Kiev se intempla lucruri remarcabile. Asupra procurorului de statu Kotlarewsky se facuse o incercare de assassinatu. Politi'a aflá la unu studentu unu revolveru si conchidiendu de aci, cà revolverulu stá in legatura cu afacerea procurorului, arestá pe studentu. Collegii acestui-a cunoscundu-lu de unu teneru blandu si diligente, prin urmare sciendu cà este arestatu pe nedreptu, cerura prin o petitiune liberarea lui. Din caus'a acésta se relegara 140 studenti. Câtiva dintre ei fura transportati la Moscva. In 15 c. pe candu sosira acesti-a, se adunara in Moscva câteva suta de studenti, nu atátu cá se'i scape, càtu mai virtosu cá se le dea ajutoriu in bani si in vestimente, cà-ci politi'a din Kiev ii ridicase cu modu fôrte brutale, fóra mantale si caciule. Dara politi'a din Moscva facu blastematia si mai mare, cà lati intre plebe si anume la macelari faim'a, cá si cumu studentii aru fi planuitu uciderea imperatului si a familiei imperatesci. Asia pornira góna asupra studentiloru cu ciomege si cutite macelaresci. Câteva persóne remasera mórte, altele greu ranite, nu numai dintre studenti, ci chiaru si unele femei. Resultatulu finale alu acelu macelu mai este inca misteriu. Tare s'au destepatatu spiritele in Rusi'a si multu se simte despotismulu strimtoratu.

Poporulu romanu in oglind'a poesiei sale.

De dr. A. P. Alessi.

(Urmare.)

IX.

Sangele nu se face apa, dice unu proverbiiu românescu. Unu mare adevéru acesta. Romanulu ori-unde se afla aruncatu de sórte, elu 'si tramite iubirea fratiloru sei pre aripele gândului, pre rindunele, cucu, tururica si pre undele ventului. Si déca crud'a sorte nu a voitu cá patri'a lui se fia unita, afinitatea nationala nu o pote uitá. Elu continuu se intereséza de sortea fratiloru sei din alte parti. Eata cum canta stranepotii lui Mircea si Mihaiu:

Vrabiutia de pre dealu
Sbori de graba in Ardealu,
Si te intorce si 'mi spune
Ori vesti rele ori vesti bune,
Dute vedi deca mai suntu
Fрати de ai mei pre-acestu pamentu
De-oru fi vii, se me rapedu
Intr'o fuga cá se-i vedu¹⁾.

Dar' ardeleanulu sermanulu densulu amaritu de suferintiele ce-i le-a induratu sórtea cruda, reinprospetandu'si suvenirile trecutului gloriosu, eata cumu 'si suspina dorintiele sale:

Murgule cóma rotata,
Mai scote-me 'n dealu odata,
Se mi facu ochisorii rota,
Se me uitu la numea tota
Venire-ar tempulu se vie,
Cá Romanulu ér' se 'nvie²⁾.

X.

Dar' nu numai pandurii Carpatiloru si voinicii din vaile Dunarei sciú produce cantece de acestea sublime, acesti copii cu perulu de aur ai geniului românescu. Linisciti-ve si mandriti-ve amabilele mele sorioare, ca sessulu dvóstre inca e participatoriu la grandios'a opera numita: „Poesi'a poporala“. Fericita inpregiurare.

Romanulu amaritu de suferintie, apasatu de nefericiri si de sarcin'a sclaviei, 'si afla cea mai fidela consorta in femei'a romana, carea cu o abnegatiune rara, cu curagiulu Cartagenenoloru si cu patriotismulu Spartaneloru 'lu asociá la tóte luptele la tóte suferintiele, la tóte nacasurile.

Femei'a romana e acea figura rara, ce prin caldur'a amorului seu a cultivatu si a salvatu arborele romanismului; ér' prin forti'a caracterului seu a fecundatu renascerea si redesteptarea nationala, cu unu cventu a fostu palladiulu nationalitatiei romane. Diumatate din meritele tieranului romanu in lupt'a pentru esistinti'a nationale compete Femeii romane.

„Femei'a romana,“ — dice Dragescu — este un'a aparitiune rara, e mai multu decâtu femeia. Ánim'a ei e unu tesauru nesecatu de amoru, de abnegatiune, de curagiu si devotamentu; gur'a ei de canta, de vorbesce ori de saruta, contine numai melodia, elocintia si dulcetia. Deca ar' poté vorbí bravii lui Mihaiu, ai lui Stefanu, Hori'a si Iancu, ni-ar' spune cá femei'a le-a datu sarutulu de eroi. Déer se ascultamu si pre femei'a romana. Pre candu Roman'a-mama din Ardealu 'si légana copilasiulu seu:

Ochiesiu si frumosu
Cá unu sóre luminosu,

¹⁾ V. Al. P. pop. p. 317 Vrabiuti'a.

²⁾ V. A. P. p. 311. Doina haiducesca.

adormindu'lu la canteclu:

Nani, nani cu mam'a
Cá mam'a ti-a descantá
Se te faci unu vitézu mare,
Cá domnulu Stefanu celu mare;
Se fi verde la resboi,
Se scapi tier'a de nevoi³⁾.

pre atunci copilitiele dragalasiu adunate in poenitia compunu unu choru de filomele, si echo din codru respunde la cantecele loru:

Fruandia verde palamida,
Plina-i tier'a de omida.
Mei copii, copii Romani,
De-aveti sufletu de-aveti mani,
Hai cu lelea la plivitu
La plivitu la curatitu.
Cine are flinta grea,
Puie siepte glonti in ea.
Cine are toporu mare,
Scotami-lu la focu de sore.
Cine are barda mica
Faca'i buz'a subtirica,
Candu s'a repedi prin glote
Se dee sarutu de morte.
Eu n'am flinta n'am secure,
Nici am ghioga din padure;
Dar' cáti dinti eu am in gura,
Ísu facuti pre muscatura;
Câte degete-am la mani
Sunt totu létieri de pagani⁴⁾.

Au nu sunt aceste versuri sublime, nu sunt clasice in idei si sentimente, nu sunt aceste destule argumente de a le consánti meritatulu nume de stranepote ale Lucretiei, Corneliiei si Veturiei?

O de s'ar' conservá baremu acestu paladiu sacru de patriotismu si romanismu si de femei'a crescuta contemporana, cá si de cea din venitoriu, precumu l'au conservatu tieranc'a romana prin sit'a atatoru seclii funesti. —

Fortiele vitalitatiei romane supuse la atátea tentatiuni de desnacionalisare, n'au potutu remané intacte. . . . Barbatulu avendu mai multu afaceri publice si prin urmare mai dese atingeri cu strainii, au caditu mai usioru in acést'a cursa grea. In acelu momentu supremu de desnacionalisare apare femei'a romana cá unu angeru custode alu nationalitatiei. In serman'a Basarabia femei'a romana a fostu sentinel'a romanismului, pre dens'a nece cnut'a nici urgi'a muscalesca nu-o a potutu face se uite de némulu seu de preste Prutu. Dens'a prefera o vietia selbatica de codri, numai cá se pota vorbí romanesce si gustá libertatea románescá; eata cum ne canta dens'a:

Fruandia verde de pelinu,
Eu straina tu strainu;
Amendoi ne potrivimu.
Haida 'n codru se traimu.
Haida 'n codru Bicului,
Pre marginea Prutului;
Se ne facemu bordeesiu
Cu usciorii de ciresiu,
Si cu patulu de macesiu.
Candu vomu vré cá se durmimu,
In departe s-audimu
Bucinele pastoresci
Dein campii moldovenesci⁵⁾.

Si déca coruptiunea muscalesca a fostu in stare a desnacionalisá pre nefericitulu Besarabianu, ascultati ce lectiune veturiana 'i da femei'a romana:

. . . . Fugi departe
Cá de mine tu n'ai parte,
Candu erai Romanu curatu
Sufletulu meu ti-l'am datu;
Dar' de candu te-ai cazacitu,
Esti cá draclulu de uritu⁶⁾.

Dar' se trecemu in Daci'a aureliana, in alta provincia romana neferice. Ce a facutu acolo femei'a? Respundemu: „a salvatu Romanismulu“.

„Déca la pólele si pre culmele Pindului mai resuna accente romanesci, o detorimu femeiei,“ — dice Dragescu. — Macedo-roman'a maltratata de barbarulu asiaticu, insielata de proverbial'a perfidia greca, ca copilulu ce cerca sinulu mamei, se intorce spre Romani'a. Vine la malulu Dunarei. Pre malulu stangu vede unu mosiu romanu, càtra care se adreseza:

Fa baditia pétr'a 'n diece,
La estu malu curundu de-i trece;
Cá suntemu de soiu romanu,
Nu suntemu de neamu paganu.
Despica Dunarea in doua
Se facemu iubire noua,
Colea 'n umbr'a astoru nuci
Pre bracia'mi se mi te culci,
Se facemu dragoste dulci⁷⁾.

Integritatea si unitatea gintei romanesci este una din cele mai dulci si mai sacre suveniri pentru totu romanulu. Nece sortirea Romaniei, nece cnut'a rusesca, nece barbariele semilunei, nece despoliarea fanariotiloru, nece storcerile ciocoiloru, nemicu nu a fostu in stare se stérgea din ánim'a Romanului acele suveniri scumpe, ce-i alimentéza speranti'a pentru o vietia mai buna si mai ferice. Romancuti'a de pre malurile Dêmbovitei nutresce cele mai frumoase idei despre triumfulu venitorului, cantandu:

Preste munti preste otare
Avenu multe sorioare

³⁾ V. Al. p. 381 Vani-nani.

⁴⁾ V. Al. p. P. p. 319 Lelea vitéza.

⁵⁾ V. A. p. 350.

⁶⁾ V. A. p. 351.

⁷⁾ pap. 51 Romani de pre malurile Dunarei.

Care plangu si se jelescu
Si au glasulu românescu
Si li buz'a inalbita
Si li fruntea vestedita.
Biete flori care suspina
Pre pamentulu celu strainu
Si cu gén'a lacrimiósa
Cu cantarea dorerósa
La noi canta cu amoru
Cum cantamu si noi cu doru.
Sufle ventulu catra ele
Se 'nvieze floricele
Si se-si iá sborulu usioru
Cátra sor'a cea cu doru,
Si unita intr'o flóre,
Cá gingasie sorioare
Se formeze o cununa
Tóta suflarea romana⁸⁾.

XI.

Decandu a descinsu geniulu poesiei pre pamentu, si cét'a poetiloru a inceputu a sacerdotá la altariulu acestei copile ceresci, amorulu este isvorulu celu mai deliciosu si mai abundantu, din care dinsii au suptu inspiratiunii cele mai nobile; amorulu a fostu motivulu principale la tóte creatiunile poetice sublime; amorulu a fostu si este fundamentulu principale la tóte operele cele mai eminente omenesci, cá si la insasi societatea omenescá, cà-ci, ce ar' fi societatea, déca i-ar' lipsí acésta schintea ceréscá? Nemicu, decâtu unu edificiu fóra inchiaturi, unu arbore fóra radecini! Si ce ar' fi poetulu, déca scrieriloru sale li-ar' lipsí parfumulu amorului, decâtu unu fluieru fóra sunetu, unu canteclu fóra armonia, o figura fóra vietia! Dar' ce este amorulu?

Genialulu poporu elenu, acelu poporu classicu, ce a inaltiatu idealulu frumosului si alu sublimului la culme, si carui civilizatiunea adevérata are a'i multiami principiele esentiale etice si estetice; acestu poporu isi simbolisá amorulu cá unu copilasiu frumusiulu, ce portá in mani unu arcu, ér' in spate o tolba cu sageti pentru a sagetá ánimelile ómeniloru si ale dieiloru celoru frumosi; de aceea Eros la densii se bucurá de unu cultu adevératu dieescu.

O simbólica destulu de semnificativa este acést'a. De aci se esplica varietatea ce se observa la poetii totoruru popóraloru, in cioplirea celoru mai frumoase ideale, in personificatiunea celoru mai nobile simtiemente, care sunt schintei'a divina si legamentulu naturale alu societatiei omenesci. Ce e mai naturale decâtu a'si personificá creatiunile fantasiei si ale simtiementelor sale celoru mai nobili, in fientie mândre si amabili, ce le adora cu pasiune si carora 'si devotéza vietia? De aci idealulu personificatu la fiacare poetu, ce si-lu demérda in síopte angeresci si si-lu scaldá in cantecele cele mai nobili si delicióse. Dante isi are pre Beatrice; Petrarca pre Laura; Göthe pre Margarethe si Schiller pre Laur'a. Si amorulu, acestu copilu balanu, ce e-ceresce ánimelile si sagéta sinulu copileloru frumóse acestu torente psihicu, che muove 'l scole e l'altre stele — dupa cumu dice Dante — n'a fostu de nime si nice odata cântatu mai multu cá de poporulu romanu. Natur'a si simtiementulu Romanului este se iubésca. Nascutu sub aripele iubirei, crescutu la desmerdarile iubirei si facutu voinicu si dragalasiu la sarutarile iubirei, vietia lui intréga este o variatiune de cantare si de iubire. Dar' se ascultamu lir'a poporului despre amoru:

Dragile iubirile
Canta cá passerile
Si prin lunci si prin campii
Si prin muntii cei pusthii.
Iubirile, care-su mari,
Stau la drumuri cá talhari,
Iubirile, care-su mici
Se atenu pre la potici,
Trecu prin tina nu se 'ntina
De voinici tineri s'anina,
Dau prin apa nu se 'nnéca
De copile se totu léga;
Trecu prin focu nu se topescu
Ci mai tare-inca hotiescu⁹⁾.

Si, déca voiti a scí de unde incepe si nasce dragostea, éta cumu ne invétia poporulu:

Dragostea se nasce
Dela gátulu cu margele
Dela buze rumenele
Dela graiu cu draganele,
Dela sinu cu bourele
Si degete cu ánele¹⁰⁾.

Ér', de doriti a scí, care e farmeculu, ce a produsu progressulu si geniele mari, éta cumu ne instruéza poporulu numai in 4 trohai dimetrici:

Graiulu dulce de muiere
Vérsa 'n sufletu mangaiere
Si dá omului potere
Cá se faca totu pe vrere¹¹⁾.

⁸⁾ I. Vulcanu. Famili'a.

⁹⁾ Din Familia.

¹⁰⁾ V. A. P. p. p. 406 VII.

¹¹⁾ Fl. Marianu.

(Va urná).

Post'a redactiunei.

B.-Pesta. Comit. Hunedórei. Gherl'a. Lipov'a. Sancelu. Blasiu. Se voru publica; dara camu dupa 3—4 septemani; cà-ci mai sunt alte lucrari literarie bune, venite mai de înainte, si se cuvine se tienemu óresicare ordine; se si respectamu de aprópe diversele necesitati si gusturi a le lectoriloru.

Sibiiu. „Hon“. Cu mare placere. Deva. Cu ortografia semi-magiara? Se platimu pentru decopiatu? Oradea. Prea drasticu. Ne permiteti a modera?